
Μελέται ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Παγκοσμίου Οἰκονομίας

Ἡ Ἑλλάς Ἀπεναντι τοῦ Οἰκονομικοῦ Προβλήματος τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης

ὑπὸ

Ν. Ι. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἡ ρύθμισις τῶν γαλλοῖταλικῶν διαφορῶν διὰ τῶν συμφωνιῶν τῆς 7 Ἰανουαρίου καὶ ἡ ἀγγλογαλλικὴ δήλωσις τῆς 3 Φεβρουαρίου 1935 ἐδημιούργησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος ἔτους τὴν ἐλπίδα κάποιας διευθετήσεως — ἔστω καὶ προσωρινῆς — τοῦ πολιτικοῦ προβλήματος τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον, κατόπιν ἰδίως τῶν ἐν Αὐστρία γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1934, ἐμφανίζεται ὡς τὸ ἀνησυχητικώτερον εὐρωπαϊκὸν ζήτημα. Ἡ πολιτικὴ ὁμως εἶναι ἡ μία μόνον ἀπὸ τὰς ὄψεις τοῦ μεσευρωπαϊκοῦ προβλήματος· μετ' αὐτὴν θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ σειρά τῆς οἰκονομικῆς, πού ἀποτελεῖ τὴν καρδίαν τοῦ ὅλου οἰκονομικοῦ προβλήματος τῆς Εὐρώπης. Διότι, ἐὰν τὸ πρόβλημα τοῦτο συνίσταται κυρίως εἰς τὸν πολιτικὸν κατατεμαχισμόν τῆς παλαιᾶς ἡπείρου καὶ τὸ ἀσυνάρθρωτον τῆς οἰκονομικῆς προσπαθείας τῆς, τοῦτο εἶναι συνέπεια τοῦ καθεστῶτος πού ἐδημιούργησαν αἱ συνθήκαι τοῦ 1919 καὶ 1920 εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ ἀνατολικὴν Εὐρώπην.

Ἄκριβῶς ὁμως διότι, ὡς τίθεται, τὸ μεσευρωπαϊκὸν εἶναι ἡ καρδία τοῦ ὅλου οἰκονομικοῦ προβλήματος τῆς Εὐρώπης, διὰ τοῦτο ἡριζικωτέρα λύσις, πού τοῦ ἀρμόζει, εἶναι ἡ λύσις ἡ πανευρωπαϊκὴ. Τοῦτο θὰ προσπαθήσωμεν νὰ καταδείξωμεν κατωτέρω, διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ ἡ Ἑλλάς συμφέρον ἔχει νὰ ἴδῃ διδομένην τὴν πανευρωπαϊκὴν λύσιν εἰς τὸ μεσευρωπαϊκὸν πρόβλημα, μὴ δυναμένη συνεπῶς νὰ ἀδιαφορῇ διὰ τὰς οἰκονομικὰς, τοῦλάχιστον, ζυμώσεις, αἱ ὁποῖαι συντελοῦνται τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

I

1. Περὶ τοῦ ὅτι αὐτοὶ οἱ συντάκται τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεβλήθησαν εἰς τοὺς δύο ἄρχοντας λαοὺς τῆς δυαδικῆς μοναρχίας, εἶχον συνείδησιν τοῦ οἰκονομικοῦ ἀδιεξόδου, εἰς τὸ ὁποῖον καταδι-

κάζουν τὰ καθαρῶς τοῦλάχιστον κεντροευρωπαϊκὰ κράτη, μαρτυροῦν τὰ ἄρθρα 222 τῆς Συνθήκης τοῦ Ἀγίου Γερμανοῦ καὶ 205 τῆς Συνθήκης τοῦ Τριανόν, κατὰ τὰ ὁποῖα «... αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμένοι Δυνάμεις ἀποδέχονται νὰ μὴ ἐπικαλεσθῶσι τὰς διατάξεις ταύτας διὰ νὰ ἐξασφαλίσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ πλεονέκτημα πάσης εἰδικῆς συμφωνίας, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ συναφθῆ ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῶν Κυβερνήσεων τῆς Οὐγγαρίας ἢ τοῦ Τσεχοσλοβακικοῦ Κράτους, διὰ τὴν δημιουργίαν εἰδικοῦ τελωνειακοῦ καθεστῶτος... ἀρκεῖ ἡ διάρκεια τῆς συμφωνίας ταύτης νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τὴν περίοδον πέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς θέσεως εἰς ἰσχὺν τῆς παρούσης συνθήκης».

Ἐπιπλέον ὁ χρονικὸς ὅμως περιορισμὸς ἐνὸς τοιούτου οἰκονομικοῦ καθεστῶτος καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν δύο τοῦλάχιστον λοιπῶν διαδόχων τῆς δυαδικῆς μοναρχίας μικρῶν κρατῶν (Ρουμανίας καὶ Γιουγκοσλαβίας) ἐματαιῶναν ἐντελῶς ἐκ τῶν προτέρων τὸν σκοπὸν τῆς ἀνωτέρω διατάξεως. Ὁ τριμερὴς αὐτὸς κεντροευρωπαϊκὸς συνδυασμὸς εἶχε περισφιγθῆ εἰς χρονικὰ καὶ τοπικὰ ὄρια τόσο στενά, ὥστε ἡ ἀποτελεσματικότης του νὰ καθίσταται πλέον ἢ ἀμφίβολος. Διότι, ἐὰν ἡ τοποθέτησις τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὰς δύο ἄλλας χώρας ἠυχεραίνετο σημαντικά, ποῖαν βοήθειαν θὰ ἠμποροῦσε νὰ παράσχη εἰς τὰς βιομηχανίας τῆς Αὐστρίας καὶ Τσεχοσλοβακίας ἢ μικρὰ καὶ πτωχὴ, ὡς γεωργικὴ κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀγορὰ τῆς Οὐγγαρίας;

2. Τῆς Οὐγγαρίας καὶ Αὐστρίας ἡ διμερὴς ὑπὸ οἰονδήποτε τύπον οἰκονομικὴ συνεννόησις καὶ εὐχερῶς ἴσως δυνατὴ θὰ ἦτο, ἀλλὰ καὶ συμφέρουσα εἰς ἀμφοτέρας. Μᾶλλον ἀγροτικὴ ἢ οἰκονομία τῆς πρώτης, μᾶλλον βιομηχανικὴ ἢ τῆς δευτέρας, θὰ συνεπληροῦντο κατὰ τρόπον εὐτυχῆ, τόσο περισσότερον ὅσον διὰ λόγους καὶ ἱστορικοὺς καὶ φυσικοὺς καὶ τεχνικοὺς, αἱ συγκοινωνίαι μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν εἶναι ἰδιαιτέρως πυκναί. Ἄλλ' ἐὰν ἡ λύσις αὕτη, ἡ ὁποία ἔχει πολλοὺς ὀπαδοὺς τόσο εἰς τὴν Αὐστρίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, θ' ἀπετέλει μίαν πρόοδον, θὰ ἦτο πάντως ἀνεπαρκής. Ἡ ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ὅμως ἀποτελεσματικότητός της συζήτησις εἶνε ἐντελῶς περιττή, ἐφ' ὅσον ὀπωσδήποτε ἡ πραγματοποίησις της φαίνεται ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας ἀδύνατος, λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῆς Μικρᾶς Συνεννοήσεως, φοβουμένης μήπως τοιοῦτος τυχὸν συνδυασμὸς ἀποτελέσει καὶ ἐνθάρρυνσιν τῆς ἰδέας τῆς παλινρθώσεως τῶν Ἀψβούργων, τὴν ὁποῖαν φαίνεται αὕτη ἀποφασισμένη νὰ ματαιώσῃ παντὶ σθένει.

3. Ἐκ λόγων ἐπίσης πολιτικῶν καὶ νομικῶν φαίνεται ἀδύνα-

τος ἡ οἰκονομικὴ ἔνωσις Γερμανίας-Αὐστρίας. Διὰ τὴν Αὐστρίαν ἐν τούτοις ἡ λύσις αὐτὴ θὰ ἦτο ἴσως σωτηρία—μολονότι τοῦτο βεβαίως θὰ διεπιστοῦτο μετὰ τὴν κρίσιν τῆς προσαρμογῆς, τὴν ὁποίαν ἀναγκαιῶς θὰ διήρχετο ἡ αὐστριακὴ οἰκονομία, ἀπορροφωμένη οἰκονομικῶς ἀπὸ τὴν Γερμανίαν· διότι, λόγῳ τῆς δυσαναλογίας τῶν δυνάμεων, περὶ ἀπορροφήσεως πράγματι θὰ ἐπρόκειτο. Ἄλλὰ αἱ συνέπειαι μιᾶς τοιαύτης ἐνώσεως δὲν θὰ περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Ἡ ἀγορὰ αὐτὴ τῶν ὑπερεβδομήκοντα ἑκατομμυρίων, ποῦ θὰ ἐδημιουργεῖτο, θὰ εἶλκεν ἀκαταγωνίστως πρὸς αὐτὴν ὅλην τὴν μέσην καὶ ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Ἡ Τσεχοσλοβακία, περισφιγγομένη μέσα εἰς τὸν αὐστρογερμανικὸν οἰκονομικὸν κλοιὸν, θὰ ἠναγκάζετο νὰ προσχωρήσῃ ἄνευ ὄρων. Ἡ Οὐγγαρία δὲν θὰ ἐδίσταζεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν καὶ δι' ἄλλους βεβαίως γενικωτέρους λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ Γερμανία, ἡ Τσεχοσλοβακία, καὶ ἡ Αὐστρία καταλαμβάνουν τὰς τρεῖς πρώτας θέσεις μετὰ τῶν χωρῶν, μεθ' ὧν κυρίως συναλλάσσεται. Ἡ θέσις τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας, παρὰ πᾶσαν πολιτικὴν φιλίαν των, θὰ ἦτο ἀνάλογος. Διότι ἡ Γερμανία καὶ Αὐστρία ἀπορροφοῦν ἀπὸ ἑκάστην τῶν χωρῶν τούτων τὸ ἐν περίπῳ τρίτον τῶν ἐξαγωγῶν των, ἐνῶ καταναλίσκουν γεωργικὰ προϊόντα δύομισυ φορὰς περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐξάγουν ὄχι μόνον ἡ Γιουγκοσλαβία καὶ Ρουμανία, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὰς καὶ ἡ Οὐγγαρία, Πολωνία καὶ Βουλγαρία. Πράγματι δέ, καὶ τῶν δύο τελευταίων τούτων χωρῶν ἡ στάσις δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι διάφορος τῆς τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ἄλλως τε ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ μόνον σκοπιᾶς ἐὰν ἐξήταζε κανεὶς τὸ πρᾶγμα, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφανθῇ ὅτι οὔτε ἦτο εὐκταῖον νὰ εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν διάφορος ἡ στάσις τῶν χωρῶν ὅλων τούτων. Διότι τὸ μεσευρωπαϊκὸν πρόβλημα, ἐὰν φαίνεται αὐτὴν τὴν στιγμὴν κυρίως αὐστριακόν, δὲν εἶναι πάντως μόνον αὐστριακόν· εἶναι πολὺ εὐρύτερον. Δι' ὃ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἱκανοποιητικὸς κανεὶς οἰκονομικὸς συνδυασμὸς εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, ἐὰν δὲν μετέχουν αὐτοῦ ὄχι μόνον τὰ ἐν ὄλῳ, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἐν μέρει μεσευρωπαϊκὰ κράτη. Καὶ ἀπὸ στενῆς ὁμῶς αὐστριακῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον τὸ πρᾶγμα ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, διὰ νὰ εἶναι πλήρως ἱκανοποιητικὴ οἰαδῆποτε λύσις, θὰ ἔπρεπε νὰ περιλαμβάνη ὄχι μόνον τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα κράτη, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἰταλίαν, μάλιστα δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλβετίαν. Πράγματι, ἐνῶ ἡ Γερμανία μετέχει τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῆς Αὐστρίας, μὲ ποσοστὸν μὴ φθάνον οὐδὲ τὰ 20 %, ἡ Ἰταλία, Ἑλ-

βητία, Οὐγγαρία, Τσεχοσλοβακία, Πολωνία, Ρουμανία καὶ Γιουγκοσλαυία μετέχουν μὲ ποσοστὸν ὑπερβαῖνον τὰ 50 %ο. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ οἰκονομικὴ ἔνωσις Αὐστρίας-Γερμανίας καὶ μόνων δὲν θὰ ἦτο ἴσως δυνατὴ χωρὶς σοβαρὰν διαταραχὴν τῶν οἰκονομικῶν ρευμάτων, ἡ ὁποία θὰ ὠφείλετο καὶ εἰς λόγους συγκοινωνιακοῦς, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὴν ἐνοποίησιν τοῦ γερμανικοῦ καὶ αὐστριακοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου καὶ τὴν διοχέτευσιν τοῦ μεσευρωπαϊκοῦ ἐμπορίου πρὸς τὸν λιμένα τοῦ Ἀμβούργου μᾶλλον ἀντὶ τοῦ τῆς Τεργέστης. Εὐνόητος λοιπὸν εἶναι ἡ ἀντίθεσις ἰδίως ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας καὶ Τσεχοσλοβακίας πρὸς ἐσημειώθη ἐναντίον τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς 19 Μαρτίου 1931, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Γερμανία καὶ Αὐστρία συνεφώνουν νὰ ἀρχίσουν διαπραγματεύσεις πρὸς παρασκευὴν τῆς τελωνειακῆς ἐνώσεώς των. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ οἰκονομικὴ αὐτὴ ἐναντίωσις δὲν ἐσημειοῦτο, ἡ πολιτικὴ ἀντίδρασις, τὴν ὁποίαν ἀντέταξε καὶ ἡ Ἰταλία, κυριώτατα ὅμως ἡ Γαλλία καὶ οἱ περισσότεροι τῶν συμμάχων της—μολονότι μὲ ἄνισον ἐκάστη μένος—ἤρκεσε διὰ νὰ ματαιώσῃ κάθε ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων προσπάθειαν πρὸς πραγματοποίησιν τῶν κατ' ἀρχὴν συμφωνηθέντων. Πράγματι δέ, τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1931 ἡ Αὐστριακὴ καὶ Γερμανικὴ Κυβέρνησις ἐδήλωσαν ὅτι παραιτοῦνται τοῦ σχεδίου των, ἐφ' ὅσον ἐξετυλίσσετο ἡ πανευρωπαϊκὴ προσπάθεια, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναλάβει ἡ Ἐπιτροπὴ Μελέτης διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἐνωσιν, ἐνῶ μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Διαρκὲς Δικαστήριον τῆς Διεθνοῦς Δικαιοσύνης ἐξέδιδε τὴν ἀγγλικὴν πρωτοβουλίαν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κ. Τ. Ε. ζητηθεῖσαν γνωμοδότησίν του, δι' ἧς ἀπεφαίνετο ὅτι τὸ καθεστῶς τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς 19 Μαρτίου 1931 ἦτο ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰς συνθήκας (ἄρθρον 80 τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιών, ἄρθρον 88 τῆς Συνθήκης τοῦ Ἀγίου Γερμανοῦ καὶ Εἰδικὸν Πρωτόκολλον τῆς 4 Ὀκτωβρίου 1922 μεταξὺ Αὐστρίας, ἀφ' ἑνός, καὶ Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας, καὶ Τσεχοσλοβακίας, ἀφ' ἑτέρου).

4. Ἀλλὰ, βέβαια, ἡ Γαλλία ἐνόησεν ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιορισθῇ εἰς μίαν ἀντίδρασιν ἀρνητικὴν. Δι' ὃ καὶ δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ὑποβολὴν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε. (14 Μαΐου 1931) τοῦ «κριτικοῦ» τοῦ αὐστρογερμανικοῦ σχεδίου ὑπομνήματός της ὑπέβαλεν (16 Μαΐου 1931) εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Μελέτης διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἐνωσιν τὸ ἔκτοτε παραμειναν γνωστὸν ὡς «δημιουργικὸν ὑπόμνημά» της (memorandum constructif), δι' οὗ προέτεινε γενικὸν σχέδιον οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως τῆς Εὐρώπης. Τὸ σχέδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐκηρύσσετο

ὑπὲρ τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ κυριωτέρου αἰτήματος τοῦ ἀπὸ τοῦ 1930 συγκροτηθέντος συνασπισμοῦ τῶν ἀγροτικῶν χώρων, ἥτοι τῆς παροχῆς εἰς τὰ σιτηρὰ αὐτῶν δασμολογικῆς προτιμήσεως ἐκ μέρους τῶν βιομηχανικῶν χωρῶν, ἐξωμοίου τρόπον τινὰ πρὸς τὰ ἀγροτικὰ κράτη καὶ τὴν Αὐστρίαν, ἐφ' ὅσον συνίστα καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν παροχὴν προτιμητικῶν εὐνοιῶν, δασμολογικῶν εἴτε καὶ ἄλλων. Εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο συνέχεια δὲν ἐδόθη ἐπίσημος καὶ γενικὴ, μολονότι ὡς πρὸς τὴν εἰς τὴν Αὐστρίαν χορηγητέαν βοήθειαν αἱ γαλλικαὶ ἀντιλήψεις παρέμειναν—ἐν ἐλλείψει γενικῆς λύσεως—αἱ αὐταί, ὅπως ἀπεδείχθη βραδύτερον εἰς τὴν Στρέζαν, ὡς καὶ μετ' αὐτὴν διὰ τῆς καθ' ὄλου πολιτείας τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας.

Πράγματι, ἐφ' ὅσον ἀντέδρων ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία κατὰ πάσης λύσεως, ἡ ὁποία δὲν ἦτο γερμανικὴ ἢ ἰταλική, τίποτε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῆ. Ἡ ἀντίδρασις δὲ αὕτη ἐξεδηλώθη ἀπροκαλύπτως ὅτε ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις προέτεινε τὴν εὐρύτεραν, στενωῶς ὅμως μεσευρωπαϊκὴν, λύσιν, ἡ ὁποία εἶχε μὲν κατ' ἀρχὴν πλεῖστα οἰκονομικὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ αὐτῆς, οὐδὲν ὅμως πολιτικόν, τούλάχιστον ἀπὸ γερμανικῆς καὶ ἰταλικῆς σκοπιᾶς ἐξεταζομένη.

5. Ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἡ τοῦ σχεδίου Tardieu, ἡ προταθεῖσα διὰ τοῦ γαλλικοῦ ὑπομνήματος τῆς 2 Μαρτίου 1932 καὶ συνισταμένη κυρίως εἰς τὴν παροχὴν μεταξὺ Αὐστρίας-Οὐγγαρίας-Τσεχοσλοβακίας - Ρουμανίας - Γιουγκοσλαβίας ἀμοιβαίας τελωνειακῆς προτιμήσεως, ἡ ὁποία θὰ καθίστατο δυνατὴ διὰ τῆς παραιτήσεως τῶν μετὰ τῶν ἀνωτέρω χωρῶν συνδεομένων συμβατικῶς δυνάμεων ἀπὸ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους. Τὸ σχέδιον Tardieu συνεζητήθη εἰς τὴν κατ' Ἀπρίλιον 1932 συνελθοῦσαν εἰς τὸ Λονδῶνον ἰταλογαλλοαγγλογερμανικὴν διάσκεψιν καὶ ἐτάφη, ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἀναβολῆς, ἐξ ἀντιδράσεως τῆς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας, διαβλεπουσῶν εἰς αὐτὸ πρόθεσιν τῆς Γαλλίας νὰ ἐπιβάλλῃ ὀριστικῶς τὴν ἡγεμονίαν τῆς εἰς τὴν μέσην καὶ ἀνατολικὴν Εὐρώπην, διὰ τῆς εἰσόδου τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας εἰς συνδυασμόν, ὅπου θὰ ἐπεκράτουν οἱ δορυφόροι τῆς τῆς Μικρᾶς Συνεννοήσεως καὶ συνεπῶς, νὰ ὑποβάλλῃ ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν τῆς τὰς πρὸς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην σχέσεις τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἐν τούτοις καὶ οἱ οἰκονομικοὶ λόγοι τῆς ἀντιδράσεως δὲν ἦσαν ἀσήμαντοι: ἡ Ἰταλία εἶχεν ἤδη παραχωρήσει δασμολογικὰς προτιμήσεις πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, αἱ ὁποῖαι τῆς παρεῖχον ἀρκετὰς ἐλπίδας στενωτέρας

οἰκονομικῆς συνεργασίας μὲ τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην. Ὑπεστήριξε λοιπὸν—καὶ τὴν «θέσιν» αὐτὴν ἐξακολουθεῖ νὰ ὑποστηρίζη ἀκόμη καὶ σήμερον—ὅτι, λόγῳ τῶν εἰδικῶν αὐτῶν συνθηκῶν, αἱ δύο αὐτὰι χῶραι ἔχουν κυρίως ἀνάγκην βοήθειας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ κάλλιστα διὰ διμερῶν συμφωνιῶν. Ἡ δὲ Γερμανία εἶχεν ἀκόμη σοβαρωτέρους οἰκονομικοὺς λόγους ν' ἀντιδρᾷ, ἐφ' ὅσον ἔβλεπεν ὑποσκελιζομένην εἰς τὴν Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν, Ρουμανίαν καὶ Γιουγκοσλαυίαν τὴν βιομηχανικὴν τῆς ἐξαγωγὴν ὑπὲρ τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἡ ὁποία πλέον θὰ ἠὺνοεῖτο εἰς τὰς τέσσαρας αὐτὰς ἀγοράς διὰ τῆς προτιμήσεως, Ἄλλ' ἐνῶ θὰ ἔχανεν ἴσως αὐτὴ τὴν βιομηχανικὴν ἀγορὰν τῶν χωρῶν τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης, δὲν θὰ ἐλύετο καὶ τὸ γεωργικὸν πρόβλημα τῶν τελευταίων τούτων, ἐφ' ὅσον ἡ Γερμανία ἀκριβῶς μαζὶ μὲ τὴν Ἰταλίαν ἀπορροφᾷ τὰ 4/5 τῶν ἐξαγωγίμων γεωργικῶν πλεονασμάτων τῶν ἀγροτικῶν χωρῶν. Ἐδήλου λοιπὸν, ὅτι δὲν βλέπει καλυτέραν μέθοδον ἀπὸ τὴν ὑποδειχθεῖσαν διὰ τοῦ «δημιουργικοῦ ὑπομνήματος» τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως. ἦτοι τὴν παροχὴν προτιμήσεως εἰς τὰς ἀγροτικὰς χώρας τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης (εἰς τὰς ὁποίας, ἐκτὸς τῆς Οὐγγαρίας, Ρουμανίας καὶ Γιουγκοσλαυίας, περιελάμβανε καὶ τὴν Βουλγαρίαν) καὶ ἐκ τῶν βιομηχανικῶν εἰς μόνην τὴν Αὐστρίαν, διὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀρχικὴ γερμανικὴ λύσις τοῦ προβλήματος (αὐστρογερμανικὴ τελωνειακὴ ἔνωσις) ἀπεκρούετο, ἐκτὸς τῶν πολιτικῶν λόγων, καὶ ὡς οἰκονομικῶς ἀνεπαρκῆς, οὐδεμίαν ἐν τούτοις λύσις θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ ὡς ὀριστικῶς ἱκανοποιητικὴ, ἐὰν ἀπέκλειε τὴν Γερμανίαν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἐὰν δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὰ εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην ἰταλικά συμφέροντα. Οὐχ ἦττον διὰ τοῦ σχεδίου Tardieu προετείνετο ἡ σχετικῶς φυσικωτέρα λύσις, πρῶτον διότι οἱ στενώτεροι οἰκονομικοὶ δεσμοὶ θὰ ἦνωναν πρῶτα τὰ κυρίως διάδοχα τῆς Αὐστροουγγαρίας κράτη, τῆς ὁποίας ἀκριβῶς ἡ διάλυσις ἐδημιούργησε τὸ πρόβλημα, καὶ δεύτερον διότι οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ περιορίζοντο μεταξὺ μικρῶν κρατῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φιλοδοξήσῃ εἰς ἀπόλυτον ἀπέναντι τῶν λοιπῶν πάντων ὑλικὴν ὑπεροχὴν. Ἐν τούτοις «σχετικῶς φυσικωτέρα λύσις» δὲν θὰ ἦτο παρὰ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι θ' ἀπετέλει τὸν φυσικώτερον πρῶτον πυρῆνα τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως τῆς Εὐρώπης· διότι ἐάν, χωρὶς ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τῶν περὶ ᾧν πρόκειται κρατῶν νὰ καθίστατο στενώτερος, παρέμενε μόνῃ αὐτὴ ἐν μέσῳ μιᾶς κατὰ τὰ ἄλλα χῶδους Εὐρώπης ἡ δὲν θὰ

είχεν εξησφαλισμένην τὴν διάρκειαν ἢ, ἐὰν διήρκει, δὲν θὰ ἀπέδιδεν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως εἰμὴ ἀποτελέσματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πενιχρά. Ὅπωςδῆποτε ὁμως ἡ πρωτοβουλία Tardieu, ἂν καὶ μὴ σχοῦσα συνέχειαν, προώθησεν ἐν τούτοις τὸ ζήτημα ἀπὸ τῆς τεχνικῆς οὕτως εἰπεῖν πλευρᾶς του, καθ' ὅσον διὰ πρώτην φοράν μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῶν συνθηκῶν τοῦ 1919-1920 ἡ Γαλλία ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Μεγάλη Βρετανία ἐδέχοντο κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ ἀπερίφραστον νὰ παραιτηθοῦν τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, ὄχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν καὶ τῶν λοιπῶν τρίτων τὴν παραίτησιν διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ σημειωθεῖσα πρόοδος καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ 1931 ἀκόμη ἦτο σημαντικωτάτη.

6. Μὲ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Στρέζας «διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῶν χωρῶν τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης» (5 — 20 Σεπτεμβρίου 1932) τὴν συνελθοῦσαν ἐπὶ τῇ βάσει μυστικῆς ἀποφάσεως τῆς συνδιασκέψεως τῆς Λωζάννης (Ἰούλιος 1932) δὲν δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἐσημείωσε πρόοδον τὸ ζήτημα. Διότι, ἐκτὸς τῆς προβληματικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου τῆς «διὰ τὴν ἀνατίμησιν τῶν δημητριακῶν τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης», δὲν ἔκαμεν ἄλλο παρὰ νὰ δώσῃ κάποιαν ἐπισημοτέραν ἔκφρασιν εἰς τὸ πόρισμα τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Μελέτης διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἐνωσιν. Ἀλλὰ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καμμία συνολικὴ δὲν ἀντιμετωπιζέτο λύσις καὶ ἐκάστη τῶν μεγάλων δυνάμεων ἦτο ἐλευθέρᾳ νὰ συνεχίσῃ τὴν μονομερῆ τακτικὴν, πού ἐνόμιζεν ὅτι τῆς ἐπέβσλλαν τὰ πολιτικὰ κυρίως συμφέροντά της. Οὕτως, ἡ Γερμανία ἐξηκολούθει νὰ παρέχῃ δασμολογικὰς προτιμήσεις διὰ διμερῶν συμβάσεων πρὸς τὰς ἀγροτικὰς χώρας, ἡ Γαλλία ἐπίσης — ἂν καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν τύπον — πρὸς τινὰς ἐκ τῶν ἀγροτικῶν χωρῶν καὶ τὴν Αὐστρίαν, ἐνῶ ἡ Ἰταλία εἶχεν ἀρχίσει καὶ αὐτὴ, ὡς ἤδη ἐλέχθη, νὰ κάμνῃ τὸ ἴδιον, διὰ συμβάσεων ὁμως μόνον μετὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ Οὐγγαρίαν ἀπὸ τοῦ τέλους ἤδη τοῦ 1931.

7. Παραλλήλως πρὸς τὴν μονομερῆ αὐτὴν τακτικὴν τῶν μεγάλων δυνάμεων ἤρχιζε νὰ ἐπιχειρῆται καὶ ἡ οἰκονομικὴ ὀργάνωσις τῆς Μικρᾶς Συνεννοήσεως, ἀποφασισθείσης διὰ τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Φεβρουαρίου 1933 τῆς συστάσεως μονίμου οἰκονομικοῦ συμβουλευτικοῦ συμβουλίου (ἀναλόγου πρὸς τὸ συσταθὲν διὰ τοῦ καταστατικοῦ τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως, τοῦ ὑπογραφέντος εἰς τὴν Ἄγκυραν τῇ 2 Νοεμβρίου 1934). Εἶναι βεβαίως τοῦτο σημεῖον εὐοίωνον, ὅπως κάθε προσπάθεια συνεργασίας εἰς τὴν κεν-

τρικὴν καὶ ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Δὲν ἤμπορεῖ ἐν τούτοις νὰ στηρίζεται οὐδ' ἐπὶ τῆς προσπαθείας αὐτῆς πολλὴ αἰσιοδοξία, ἐφ' ὅσον ἡ μικτῆς οἰκονομίας Τσεχοσλοβακία, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ὀπωσδήποτε ἀγορὰ ἀνεπαρκῆς διὰ τὰ προϊόντα τῆς Γιουγκοσλαυίας καὶ τῆς Ρουμανίας, δὲν φαίνεται καὶ πολὺ πρόθυμος νὰ ἀπορροφήσῃ γεωργικὰ προϊόντα—ὕφ' οὓς τούλάχιστον ὄρους θὰ ἤρχοντο αἱ δύο ἀγροτικαὶ σύμμαχοί της—λόγῳ ἰσχυροτάτης ἀντιδράσεως τῶν ἐν αὐτῇ συνδικαλισμένων γεωργικῶν συμφερόντων, ἐφ' ὅσον ἡ Γιουγκοσλαυία ἐνδιαφέρεται κυρίως διὰ τὴν ἰταλικὴν καὶ αὐστριακὴν ἀγορὰν, ἡ Τσεχοσλοβακία διὰ τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν αὐστριακὴν, ἡ δὲ Ρουμανία διὰ τὴν ἀγγλικὴν, γερμανικὴν, γαλλικὴν καὶ ἰταλικὴν, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου αἱ ἀπ' εὐθείας συγκοινωνιακαὶ ὁδοὶ μεταξὺ τῶν τριῶν συμμάχων διέρχονται σχεδὸν πᾶσαι δι' Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας.

8. Εἶναι φυσικὸν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἡ παραλλήλως πρὸς τὴν πολιτικὴν οἰκονομικὴ προσπάθεια τῆς Μικρᾶς Συνεννοήσεως ἐνίσχυσεν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους τὴν ἰδέαν τῆς ὀργανώσεως τριμεροῦς οἰκονομικῆς συνεργασίας μεταξὺ Ἰταλίας, Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας καὶ ἐπετάχυνε τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς. Ἦδη, δι' ὑπομνήματός της ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου 1933, ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις προέβλεπε καὶ αὐτὴ τὸ ἰδικόν της σχέδιον οἰκονομικῆς ὀργανώσεως τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης: ἠῦρνε τὸ πρόγραμμα τῆς Στρέζας κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐπεξέτεινε τὰς χορηγητέας δασμολογικὰς προτιμήσεις καὶ εἰς τὴν αὐστριακὴν βιομηχανίαν, ἠσπάζετο δηλ. τὴν ἀντίληψιν τὴν ἐκτεθεῖσαν εἰς τὸ «δημιουργικὸν ὑπόμνημα» τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως τοῦ Μαΐου 1931· τὸ μόνον λοιπὸν πραγματικῶς νέον σημεῖον τοῦ σχεδίου ἦτο ἡ πρότασις ὅπως ἡ προτίμησις μὴ εἶναι τοῦ λοιποῦ μονομερῆς ὡς εἶχε συστηθῆ ὑπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Στρέζας, ἀλλ' ἀμοιβαία, ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅμως ὅτι τὰ παραδουναβία κράτη (γεωργικὸς συνασπισμὸς καὶ Αὐστρία) θὰ παρεχώρουν καὶ αὐτὰ εὐνοϊκώτεραν μεταχείρισιν ὑπὲρ τῶν προϊόντων τῶν μὴ παραδουναβείων χωρῶν, ὅσαι θὰ ἐχορήγουν εἰς αὐτὰ δασμολογικὴν προτίμησιν παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἔχουν παθητικὸν τὸ μετὰ τῶν μεσευρωπαϊκῶν κρατῶν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον. Ὁ ὀρισμὸς εἶχε διατυπωθῆ οὕτως ὥστε ἡ ἀμοιβαιότης νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ παρὰ μόνον ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας ἐξ ὅλων τῶν μεγάλων δυνάμεων.

Ἐπάνω λοιπὸν εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν ἐσχεδιάσθη ἡ τριμερῆς οἰκονομικὴ συνεργασία Ἰταλίας-Αὐστρίας-Οὐγγαρίας διὰ

τῶν συμφωνιῶν τῆς 17 Μαρτίου 1934, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων συνήφθησαν αἱ συμβάσεις τῆς 14 Μαΐου 1934. Ἡ διαπραγματεύσις ὑπῆρξε τριμερῆς· ἀπεμακρύνθη συνεπῶς ἡ Ἰταλία τῆς ἀρχῆς τῆς διμεροῦς διαπραγματεύσεως, τὴν ὁποίαν τόσον πεισμόνως ὑπεστήριζε μέχρι τοῦ 1933. Ὅπωςδῆποτε, ἐνῶ ἐπέτυχε νὰ ἐπιβάλη τὸν οἰκονομικὸν συνδυασμὸν ποῦ τῆς συνέφερε πολιτικῶς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, ὑπῆρξε ἡ μόνη δύναμις, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεσευρωπαϊκῶν τῆς σχεδίων κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχη οἰκονομικὰ ὀφέλη καὶ ἡ ἴδια. Ἐὰν παρεχώρησε προτιμήσεις εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν ἐπέτυχε προτιμήσεις καὶ παρ' αὐτῶν, ἐὰν δ' ἐχορήγησε διευκολύνσεις ὑπὲρ τῶν διὰ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς διερχομένων αὐστριακῶν καὶ οὐγγρικῶν ἐμπορευμάτων τὸ ἔκαμεν ἐπιδιώκουσα μίαν ἀναζωογόνησιν τοῦ φθίνοντος λιμένος τῆς Τεργέστης εἰς βάρος τοῦ τοῦ Ἀμβούργου.

Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ δὲν εἶναι βεβαίως νέα· ἡ ἐπιδίωξις πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ τῆς Αὐστρίας χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ὑστεραίας τοῦ πολέμου ἀρχίσασα τῷ 1919 ἐπὶ πρωθυπουργίας Νίττι, τὴν δὲ πρώτην προσπάθειαν ἰταλοαυστριακῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως τοποθετεῖ ὁ Μπένες εἰς τὰ 1922. Ἀφ' ἑτέρου, καὶ τῷ 1923 καὶ τῷ 1925 ἔγιναν διαπραγματεύσεις πρὸς ἐπίτευξιν στενωτέρας οἰκονομικῆς συνεννοήσεως μεταξὺ Ἰταλίας, Αὐστρίας καὶ Τσεχοσλοβακίας. Τὸ ὅτι ὅμως ἡ πολιτικὴ αὐτὴ εἶναι παλαιὰ δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι καὶ ἡ οἰκονομικῶς ὀρθότερα. Εἰς τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας ἡ Ἰταλία δὲν μετέχει εἰμὴ διὰ 5% περίπου, ἐνῶ εἰς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον μιᾶς ἐκάστης ἐξ αὐτῶν τὸ μερίδιόν τῆς δὲν ὑπερβαίνει συνήθως τὰ 9%—10%. Τὸ ποσοστὸν τῆς ἰταλικῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Τσεχοσλοβακίας εἶναι τὸ ἥμισυ περίπου τῶν ἀνωτέρω, ἐνῶ ἀντιθέτως μετέχει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Ρουμανίας μὲ 10% εἰς δὲ τὸ τῆς Γιουγκοσλαυίας μέχρι καὶ 19%.

Τούτων οὕτως ἐχόντων οὐδεὶς ὑπάρχει οἰκονομικὸς λόγος συνεννοήσεως τῆς Ἰταλίας μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν μόνον καὶ ὄχι καὶ μὲ τὴν Ρουμανίαν καὶ τὴν Γιουγκοσλαυίαν εἰς βάρος ἄλλως τε καὶ τῶν συμφερόντων τῆς Τσεχοσλοβακικῆς ὑφαντουργίας, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ὑποσκελισθῇ βεβαίως εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν ἀπὸ τὴν ἰταλικήν. Εἶναι προφανές, ὅτι ἐὰν μεγάλαι δυνάμεις, ὅπως ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία, οὐδενὸς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκλεισθοῦν μεσευρωπαϊκοῦ συνδυασμοῦ, πολλῶ μᾶλλον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκλεισθοῦν καθαρῶς μεσευρωπαϊκαὶ μικραὶ δυνάμεις. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι τὰ κράτη τῆς Μικρᾶς Συν-

εννοήσεως δὲν ἀποκρούουν κατ' ἀρχὴν τὰς συμφωνίας τῆς Ρώμης τοῦ 1934 ὡς βάσιν συζητήσεως διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀποκρούουν εἶναι οἰαδήποτε συνεννόησις μὲ ἐπιβολὴν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τῆς ἐπιρροῆς μιᾶς καὶ μόνης μεγάλης δυνάμεως. Ἐὰν μετεῖχον καὶ αἱ τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης (Γερμανία, Γαλλία, Ἰταλία), τῶν ὁποίων οὕτως αἱ ἐπιρροαὶ νὰ ἰσοροποῦντο ἀμοιβαίως, φαίνεται βέβαιον, ὅτι δὲν θὰ ἀπέστεργε νὰ συμμετάσχη καὶ ἡ Μικρὰ Συνεννόησις, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἠναγκάζετο νὰ παραιτηθῆ διὰ τοῦτο τῆς πολιτικονομικῆς προσωπικότητός της, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἐτίθετο ὡς προϋπόθεσις ἢ ἱκανοποίησις τοῦ οὐγγρικοῦ ἀναθεωρητισμοῦ καὶ νὰ μὴ ἐζητοῦντο ἀπὸ τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν κράτη θυσίαι βαρύτεραι ἀπὸ ἐκείνας, πού θὰ ἐπεβάλλοντο εἰς τὰς λοιπὰς χώρας, ὅσαι θὰ μετεῖχον τοῦ συνδυασμοῦ.

Ἄλλὰ, βέβαια, μία τοιαύτη λύσις δὲν θὰ ἦτο πλέον ἀπλῶς μεσευρωπαϊκὴ· θὰ ἦτο εὐρωπαϊκὴ. Καὶ ἀπεδείχθη, νομίζομεν, ἐπαρκῶς ἀπὸ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνάπτυξιν ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ λύσις τοῦ μεσευρωπαϊκοῦ προβλήματος εἶναι ἐκείνη πού ἐπιβάλλεται διὰ λόγους τόσο οἰκονομικοὺς ὅσον καὶ πολιτικούς. Ἡ δ' εὐρωπαϊκὴ αὕτη λύσις δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ γίνῃ πανευρωπαϊκὴ¹· διότι γύρω ἀπὸ τὸν πυρῆνα αὐτὸν θὰ ἔλθουν ἀφεύκτως, ὅχι ἴσως νὰ μετάσχουν, ἀλλὰ πάντως νὰ συνεργασθοῦν ὑπὸ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν τύπον καὶ τὰ Σοβιετ καὶ ἡ Μεγάλη Βρετανία καὶ νὰ συσπειρωθοῦν καὶ τὰ ἰβηρικὰ κράτη καὶ τὰ σκανδιναυϊκὰ καὶ τὰ βαλτικὰ καὶ ἡ Πολωνία, κατὰ μείζονα δὲ λόγον ἢ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἄλλ' αὐτῆς ἀκριβῶς τὴν θέσιν θὰ προσπαθήσωμεν νὰ καθορίσωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα.

II

Ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία λόγῳ τῆς ὄλης ὑφῆς αὐτῆς ὡς καὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς χώρας εἶναι ἰδιαιτέρως εὐαίσθητος εἰς κάθε σχεδὸν παλμὸν τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας· ἐκδηλοῦται δ' ἡ ἐξάρτησις αὕτη διὰ τῶν πολλαπλῶν καὶ ἰδιομόρφων συνεπειῶν, τὰς ὁποίας ἔχουν κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν δύο κυριώτατα φαινόμενα τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῆς Ἑλλά-

---

1. Βλ. ἀνάπτυξιν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης εἰς Ν. Ι. Χατζηβασιλείου «Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωσις» σελ. 140—144. Βλέπε ἐπίσης αὐτόθι ἐξιστόρησιν πασῶν τῶν γενικῶν καὶ μερικωτέρων προσπαθειῶν οἰκονομικῆς συνεργασίας τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν μέχρι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1932.

δος, ὀφειλόμενα εἰς τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν κατοίκων της : ἄφ' ἑνὸς ἢ διασπορὰ αὐτῶν εἰς πᾶν σχεδὸν σημεῖον τῆς ὑψηλίου καὶ ἢ ἐκ ταύτης ὕπαρξις ἐθνικῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀποικίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συμπαγῶν, ἄφ' ἑτέρου δὲ ὁ παγκόσμιος χαρακτήρ τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας ἐμπορεύεται τὸ ἑλληνικὸν κεφάλαιον ἐν γένει, ἰδιαιτέρως ὁμως ἢ ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ ναυτιλία. Τὰ δύο ταῦτα φαινόμενα πόρρω βεβαίως ἀπέχουν τοῦ νὰ εἶναι οἱ μόνοι ἄγωγοί, διὰ τῶν ὁποίων ἢ ἑλληνικὴ οἰκονομία δέχεται τὰς ἐκάστοτε ἐπιδράσεις τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης κατευθύνσεως καὶ ἐντάσεως τῶν παγκοσμίων οἰκονομικῶν ρευμάτων. Εἶναι ὁμως τὰ μονιμώτερα καὶ σταθερώτερα, ἂν μὴ τὰ σπουδαιότερα πάντοτε, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα—ἐκτὸς τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου—δίδουν ἓνα χαρακτήρα ἐξαιρετικῆς εὐπαθείας εἰς τὸ ἐνεργητικὸν σκέλος τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐξωτερικὴ, ἢ διπλωματικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος, ἢ οἰκονομικὴ—ὅπως ἀκριβῶς καὶ πολιτικὴ—παρουσιάζει, τηρουμένων βεβαίως τῶν ἀναλογιῶν, τὴν εἰς τὴν διεθνή κοινωνίαν ἰδιοτυπίαν καὶ λεπτότητα τῆς θέσεως τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Ὅπως ἐκείνη οὕτω καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει γεωγραφικὴν θέσιν σαφῆ εἰς μίαν καὶ μόνην ἡπειρον: εἶναι κόμβος συγκοινωνιῶν μεταξὺ τριῶν ἡπείρων· ὅπως λοιπὸν ἐκείνη ἀσκεῖ καὶ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον οὕτω καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ ἀσκήσῃ εἰς σημαντικῶς μεγαλυτέραν κλίμακα ἢ ὅσον τὸ ἀσκεῖ· ἐὰν ἐκείνη εἶναι κράτος ἐντελῶς νησιωτικὸν ἢ Ἑλλὰς εἶναι καὶ αὐτὴ κράτος σχεδὸν νησιωτικὸν μὲ ἐμποροναυτικὰ συμφέροντα ἐξ ἴσου μεγάλα ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὅλον πλαίσιον τῆς οἰκονομίας της· ὅπως ἐκείνη εἶναι κράτος ἀποικιακόν, οὕτω καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀποτελεῖ τὸν κύριον πυρῆνα ἑνὸς μεταναστευτικοῦ ἔθνους ἔχουσα εἰς τὰς πέντε ἡπείρους ἀποικίας, ὅχι βέβαια πολιτικὰς ἢ ἀποικίας ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλ' ἀποικίας μεταναστευτικὰς, ἥτοι κοινωνικὰς προεκτάσεις μὲ οἰκονομικὴν ζωὴν ἐνίοτε ὀργανωμένην, αἵτινες ἀποτελοῦν ἐστίας ἐθνικοῦ βίου μὲ δραστηριότητα, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα εἶναι εὐμενῶς ἢ δυσμενῶς αἰσθητὰ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ εἰς αὐθύπαρκτον πολιτικὴν ὄντοτητα ὀργανωμένου πυρῆνος, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε παγκοσμίως ἐπικρατουσῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν καὶ οἰκονομικῶν ἀντιλήψεων. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἢ ἑλληνικὴ οἰκονομία ἐμφανίζεται, ὅπως καὶ ἡ βρετανικὴ, ὡς ὑπόδειγμα ἐθνικῆς οἰκονομίας μὲ παγκόσμια συμφέροντα· δι' ὃ καὶ τῆς εἶναι ἐπιβεβλημένη μία ἐξωτερικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τόσον φιλελευθέρᾳ ὅσον καὶ ἡ βρετανικὴ—τούλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν

τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κεφαλαίων, τὴν παροχὴν ὑπηρεσιῶν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν συγκοινωνιῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἢ ὡς πρὸς τὰ θέματα ταῦτα διεθνῆς διατήρησις τῆς ἄνευ ὄρων ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους εἶναι διὰ τὴν Ἑλλάδα μία ζωτικὴ ἀνάγκη.

Ἐν τούτοις ὁ παραλληλισμὸς τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας πρὸς τὴν βρετανικὴν ὡς οἰκονομιῶν μὲ παγκόσμια συμφέροντα θὰ ἦτο ὀλιγώτερον ἀκριβῆς, ἐὰν ἐπεξετείνετο καὶ εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου. Πράγματι, ἐνῶ κατ' ἀρχὴν ἡ ἐξάπλωσις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Μεγάλης Βρετανίας καλύπτει ἐξ ἴσου σχεδὸν πυκνὰ ὅλας τὰς ἠπείρους, τὸ ποσοστὸν τοῦ μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης ἐμπορίου αὐτῆς εἰδικῶς μόλις φθάνει, καὶ ὄχι πάντοτε, τὸ ἐν τρίτον τοῦ συνόλου. Ἀντιθέτως, τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀνίσως κατανεμημένον μεταξὺ τῶν πέντε ἠπειρῶν. Τὰ τρία τέταρτα αὐτοῦ ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ τέσσαρα πέμπτα διεξάγονται μὲ τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας (εἰς ἃς περιλαμβάνομεν καὶ τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, τὰ Σοβιέτ, καὶ τὴν Τουρκίαν), ἐνῶ τὸ πλεῖστον μέρος τὸ ἀναλογοῦν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀμερικὴν διεξάγεται μὲ δύο μόνον χώρας τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Παραθέτομεν κατωτέρω πίνακα τῶν ποσοστῶν κατὰ ἠπείρους κατανομῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος :

	1929		1930		1931		1932	
	Εἰσ.	Ἐξαγ.	Εἰσ.	Ἐξαγ.	Εἰσ.	Ἐξαγ.	Εἰσ.	Ἐξαγ.
Εὐρώπη	69.04 %	78.11 %	72.94 %	79.36 %	76.39 %	77.17 %	78.82 %	83.85 %
Ἀσία	2.80 »	0.86 »	2.42 »	0.80 »	2.74 »	0.89 »	2.66 »	1.10 »
Ἀφρικὴ	2.60 »	4.61 »	1.67 »	4.80 »	1.60 »	4.33 »	2.67 »	4.51 »
Ἀμερικὴ	24.34 »	16.39 »	22.57 »	15.02 »	17.52 »	17.60 »	15.67 »	10.52 »
Ὠκεανία	1.22 »	0.03 »	0.40 »	0.02 »	1.75 »	0.01 »	0.18 »	0.02 »
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου¹ ἢ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου

1. Ὁ πίναξ οὗτος κατηρτίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ποσοστῶν τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τῆς «Στατιστικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑλλάδος. 1933» σελ. 174—176 μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι, ἐνῶ ἐκεῖ τὸ ποσοστὸν τὸ ἀναλογοῦν εἰς τὴν Τουρκίαν περιλαμβάνεται εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐδῶ περιλαμβάνεται εἰς τὴν Εὐρώπην.—Διὰ τὰ ἔτη 1933 καὶ 1934 ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ποσοστῶν κατὰ ἠπείρους εἶναι ἀδύνατος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Μηνιαίου Δελτίου τῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος, Δεκέμβριος», καθ' ὅσον τοῦτο δὲν

ἐξάρτησις τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὰς σχέσεις τῆς μετὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας προκύπτει σαφῆς. Καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1929, ὅποτε ἐσημειώθη τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον εἰς τὰ ἀνώτερα ἐπίπεδά του μέχρι τοῦ 1932, ὅποτε τὸ πρῶτον ἢ κατὰ τῆς «παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως» ἀντίδρασις ἀρχίζει νὰ ὀργανοῦται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ σημασία τῶν μετὰ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἐμπορικῶν σχέσεων αὐτῆς αὐξάνει σταθερῶς, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ σημασία τῶν ἐμπορικῶν ἡμῶν σχέσεων μετὰ τὴν μόνην ἠπειρον, μετὰ τὴν ὁποίαν—ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης—ἔχομεν συναλλαγὰς ὅπωςδήποτε σοβαράς, τὴν Ἀμερικὴν, μειοῦται ἐπίσης σταθερῶς. Ἡ μείωσις αὕτη δέον νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἐμπορίου ἡμῶν μετὰ τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Α., ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ πιστευθῆ ὅτι ἔχει χαρακτῆρα μᾶλλον μόνιμον, ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐξ αὐτῶν εἰσαγωγῆσίτου κατέπαυσε σχεδὸν ἐντελῶς καὶ διότι ἡ τιμὴ αὐτοῦ εἶναι ὑψηλὴ καὶ διότι ἡ Ἑλλάς εἶναι ἠναγκασμένη νὰ προτιμᾷ νὰ εἰσάγῃ ἐκ χωρῶν, τὰς ὁποίας τῆ ὑποδεικνύουν τὰ ναυτιλιακὰ αὐτῆς συμφέροντα, ὅπως τὰ Σοβιετ καὶ ἡ Ἀργεντινὴ, καὶ διότι—τοῦτο δ' ἔχει ἴσως τὴν διαρκεστέραν σημασίαν—ἡ παραγωγὴ ἢ ἐγχωρία καλύπτει ὅλον ἐν μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως τοῦ τόπου. Ἄλλ' ἐὰν ὁ περιορισμὸς βορειοαμερικανικῶν εἰς Ἑλλάδα εἰσαγωγῶν ἔχει τὸν μόνιμον χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον τῷ ἀποδίδομεν, τότε καὶ περὶ αὐξήσεως τῶν ἐλληνικῶν εἰς τὰς Ἑν. Πολιτείας εἰσαγωγῶν αἰσιοδοξία δὲν δικαιολογεῖται, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις τοῦ Προέδρου Ροῦσβελτ διεδῆλωσε τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς νὰ βασίση ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ἐμπορικὴν τῆς πολιτικὴν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς «ἀμοιβαιότητος», ἢ ὁποία ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς νῦν κρατούσης τεχνικῆς τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς, δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ ὁμοιάζῃ καταπληκτικὰ μετὰ τὴν ἰδικὴν μας «ἀνταλλαγὴν».

Ὅ,τι ἐλέχθη κατ' ἀρχὴν ἐν σχέσει μετὰ τὴν μείωσιν τῆς σημασίας τῶν συναλλαγῶν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Α. ἢ μπορεῖ νὰ λεχθῆ καὶ διὰ τὰς συναλλαγὰς αὐτῆς μετὰ τὴν Αἴγυπτον—μολονότι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς τελευταίας ταύτης

ἀναφέρει, ὡς γνωστὸν, εἰμὴ ἀριθμοὺς διὰ τὰς κυριωτέρας χώρας, περιλαμβάνον εἰς τὴν στήλην «λοιπαὶ χώραι» μετ' ἄλλων ἐξωευρωπαϊκῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν κράτη ὡς τὰ ἰβηρικὰ, τὰ βαλτικὰ καὶ τὴν Δανίαν. Ὅπωςδήποτε προχείρως ὑπολογίζομεν ἐπὶ τῇ βάσει καὶ ἄλλων στοιχείων ὅτι τὸ ποσοστὸν τῆς Εὐρώπης ὡς πρὸς μὲν τὴν εἰσαγωγὴν ὑπερβαίνει διὰ τὸ 1933 τὰ 86% καὶ τὸ 1934 τὰ 77%, ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐξαγωγὴν τὰ 79% καὶ 75%.

αὶ πρὸς αὐτὴν ἑλληνικαὶ ἐξαγωγαὶ διατηροῦνται εἰς ἐπίπεδα σχετικῶς ἱκανοποιητικὰ, ὑπερκαλύπτουν δὲ πάντως κατ' ἀξίαν τὰς ἐξ αὐτῆς εἰσαγωγάς, τοῦ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου παρουσιάζοντος σταθερὰν ἐνεργητικότητα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Οἰαδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων, ἡ Αἴγυπτος, ἔχουσα ἰδιαιτέρως στενὰς οἰκονομικὰς σχέσεις μὲ τὴν Εὐρώπην, δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ νὰ προσαρμόσῃ τὴν οἰκονομικὴν τῆς πολιτικὴν πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ δεδομένα καὶ πάντως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν βρετανικῶν τάσεων. Ἐὰν λοιπὸν ὀρθῶς προβλέπεται ἡ βρετανικὴ συνεργασία ἐν περιπτώσει ὀργανώσεως εὐρέος τινος εὐρωπαϊκοῦ οἰκονομικοῦ συνδυασμοῦ, πρέπει μᾶλλον νὰ πιστευθῇ, ὅτι καὶ ἡ Αἴγυπτος θὰ τηρήσῃ καὶ αὐτὴ στάσιν συνεργασίας καὶ ὡς ἐκ τῶν γενικωτέρων τῆς ἄλλωστε οἰκονομικῶν συμφερόντων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ ἐθυσίαζε ἰδιαιτέρως σοβαρὰ ἐμπορικὰ συμφέροντά τῆς, ἐάν, μεριμνῶσα νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν θέσιν ποὺ τῆς ἀνήκει μέσα εἰς ἓνα εὐρωπαϊκὸν οἰκονομικὸν συνδυασμόν, ὅπως ὁ εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου μέρους τῆς παρούσης μελέτης διαγραφεί, ἀνελάμβανε καὶ εἰδικὰς ἐντὸς τοῦ πλαισίου αὐτοῦ ὑποχρεώσεις. Τὸ δι' αὐτὴν ὅμως ὠφέλιμον τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος θὰ εἶναι κατ' εὐθεΐαν ἀνάλογον πρὸς τὴν εὐρύτητα τοῦ ἐπιτευχθησομένου συνδυασμοῦ, ἥτοι τόσον ὠφελιμωτέρα θὰ εἶναι διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ συμμετοχὴ αὐτῆς ὅσον εὐρύτερον θὰ ἐκτείνηται τυχὸν κατὰ τόπον πρῶτον καὶ καθ' ὕλην δεύτερον ἡ οἰκονομικὴ συνεργασία τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, κατὰ συνέπειαν, ἐπιβάλλεται νὰ προσπαθῆσῃ ἡ Ἑλλάς, μὲ ὄσπιν μικρὰν ἔχει βαρῦτητα καὶ ἐπιρροὴν εἰς τὰς διεθνεῖς διαπραγματεύσεις, ὥστε ἡ ἐπιδιωχθησομένη οἰκονομικὴ συνεννόησις νὰ εἶναι ὅσον εἶναι δυνατὸν εὐρύτερα. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ κατωτέρω πίναξ τῶν ποσοστῶν τῆς κατὰ τὰς κυριωτέρας εὐρωπαϊκὰς χώρας κατανομῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορικοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ ἔτη 1929—1932 εἶναι ἐξόχως διδακτικὸς.

Ἐπὶ τοῦ πίνακος τούτου φαίνεται σαφῶς ὅτι, ἐνῶ τὸ μετὰ τῶν πέντε μικρῶν μεσευρωπαϊκῶν κρατῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπε τὸ σχέδιον Tardieu, ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχετικῶς ἀσημαντον, συνυπολογιζομένων καὶ τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμεων, χωρὶς τὴν συμμετοχὴν τῶν ὁποίων καμμία οἰκονομικὴ λύσις τοῦ μεσευρωπαϊκοῦ προβλήματος δὲν εἶναι πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον δυνατὴ, ἀπαρτίζεται μία οἰκονομικὴ συνεννόησις μὲ τὴν

ὁποῖαν διεξάγεται πλέον τῶν δύο πέμπτων, τὸ ἥμισυ περίπου, τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος· ἐὰν δὲ προστεθῆ καὶ ἡ Μεγάλη Βρετανία, τότε πρόκειται πλέον περὶ τῶν τριῶν τετάρ-

ΧΩΡΑΙ	1929		1930		1931		1932	
	Εἰσ.	Ἐξαγ.	Εἰσ.	Ἐξαγ.	Εἰσ.	Ἐξαγ.	Εἰσ.	Ἐξαγ.
Αὐστρία	1.11 %	2.54%	1.22%	2.78%	1.46 %	5.56%	2.18 %	4.22%
Γαλλία	6.81 »	6.12 »	7.41 »	6.13 »	6.54 »	6.17 »	5.00 »	4.95 »
Γερμανία	9.41 »	23.18 »	10.44 »	23.26 »	12.23 »	13.99 »	9.68 »	14.50 »
Γιουγκοσλ.	5.98 »	0.45 »	5.89 »	0.71 »	4.84 »	0.74 »	4.52 »	0.64 »
Ἰταλία	5.67 »	18.28 »	6.27 »	14.03 »	6.13 »	16.55 »	5.73 »	16.52 »
Οὐγγαρία	1.82 »	0.32 »	1.66 »	0.43 »	0.84 »	0.83 »	0.98 »	0.19 »
Ρουμανία	6.90 »	1.39 »	4.27 »	1.15 »	5.04 »	1.21 »	9.01 »	1.21 »
Τσεχοσλοβ.	3.48 »	1.11 »	3.66 »	4.36 »	3.27 »	1.63 »	3.40 »	1.63 »
Σύνολον ¹	41.18 %	53.39%	40.82 %	52.85%	40.35 %	46.68%	40.50%	43.86%
Μεγ. Βρεττ. ²	12.72 »	11.72 »	13.14 »	12.50 »	13.19 »	15.44 »	13.70 »	23.66 »

των τοῦ ὅλου ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ἡμῶν καὶ δὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φυσικῶν αὐτοῦ τάσεων, χωρὶς τὴν ἐπίδρασιν οὐδενὸς σχεδὸν ἀπὸ τὰ ἐξαιρετικὰ μέτρα καὶ τοὺς περιορισμούς, οἱ ὁποῖοι τὸ «κατε-
θύνουν» σήμερον συμφώνως πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τῶν ἐκάστοτε κρατουσῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν.

Μὲ τὰς οἰκονομίας τῶν μικρῶν μεσευρωπαϊκῶν κρατῶν, ἐκτὸς τῆς Αὐστρίας, δὲν δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ἀλληλοσυμπληροῦται ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία, διὰ τὴν ὁποῖαν, ἀπὸ ἀπόψεως τοῦλάχιστον ἐξαγωγῆς, δὲν παρουσιάζουν αὐταὶ εἰμὴ ἐλάχιστον ἐνδιαφέρον. Τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰ μεγάλα κράτη, τὰ ὁποῖα πλαισιώνουν τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, καὶ τὴν Μεγάλην Βρετανίαν. Εἰδικῶς ἀπὸ ἀπόψεως ἐξαγωγῆς ἡ Ἰταλία ἐνδιαφέρει τὴν Ἑλλάδα διὰ πλείονα τοῦ ἐνὸς εἴδη της, ἡ Γαλλία διὰ τοὺς οἴνους της (ὁσάκις βέβαια δύναται ἡ τελευταία νὰ τοὺς εἰσαγάγῃ), ἡ Ἀγγλία διὰ τὴν σταφίδα της, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην χώραν ἡ Γερμανία, τῆς ὁποίας ἡ ἀγορὰ καὶ ἐν γένει, ἰδιαίτερος

1. Τὸ διὰ τὰς ὀκτὼ ταύτας χώρας συνολικὸν ποσοστὸν κατὰ τὰ ἔτη 1933 καὶ 1934 εἶναι, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀριθμῶν τοῦ Μηνιαίου Δελτίου τοῦ Δεκεμβρίου, διὰ μὲν τὴν εἰσαγωγὴν περίπου 35 % καὶ 43 % διὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν 47 % καὶ 44 %.

2. Τὸ ποσοστὸν τῆς Μεγάλης Βρετανίας εἶναι κατὰ τὰ ἔτη 1933 καὶ 1934 διὰ μὲν τὴν εἰσαγωγὴν περίπου 14 % καὶ 16 % διὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν 18 % καὶ 17 %.

ὅμως διὰ τὰ καπνά, ἔχει ἐντελῶς θεμελιώδη σημασίαν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐξαγωγήν. Εἶναι ἄλλωστε ἡ Γερμανία ἐκ τῶν ἐλαχίστων, εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρὸς μετρουμένων, χωρῶν, μετὰς ὁποίας ἔχει ἡ Ἑλλάς ἐνεργητικὸν τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον.

Ἡ Ἑλλάς ὅμως θὰ ἔπρεπε ὄχι μόνον νὰ εὕχεται ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν εὐρυτέραν δυνατὴν λύσιν. Διότι, ἐὰν μία στενὴ λύσις θὰ τὴν ἔβλαπτε ἔστω καὶ εἰς βαθμὸν περιωρισμένον, συμμετοχὴ τῆς τυχόν εἰς αὐτὴν — λόγῳ π. χ. τῶν ὡς ἐκ τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου δεσμῶν αὐτῆς πρὸς τὴν Ρουμανίαν καὶ τὴν Γιουγκοσλαυίαν, ἐν ἀπιθάνῳ περιπτώσει πραγματοποιήσεως τοῦ σχεδίου Tardieu—θὰ τὴν ἔβλαπτεν ἔτι μᾶλλον, ἐὰν μὴ μετέχουσα ἰδίως ἡ Γερμανία ἐτήρει ἀπέναντι αὐτῆς στάσιν οἰκονομικῶς ἐχθρικὴν. Θὰ εὐρίσκετο συνεπῶς ἡ Ἑλλάς, ἐν περιπτώσει τοιαύτης τινὸς λύσεως, πρὸ διλήμματος μὴ δυναμένη οὔτε νὰ μετάσχη οὔτε νὰ μὴ μετάσχη αὐτῆς. Καὶ τὸ μὲν κινδυνῶδες τῆς συμμετοχῆς εἶναι προφανές, ἀρκεῖ νὰ σκεφθῇ κανεὶς τὴν σημασίαν τῆς γερμανικῆς ἀγορᾶς διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κινδύνους τῆς εἰς οἰονδήποτε συνδυασμὸν μὴ συμμετοχῆς, εὐρίσκεται ἤδη πρὸ αὐτῶν ἡ Ἑλλάς :

Ἐὰν τυχόν ἡ οἰκονομικὴ ὀργάνωσις τῆς Μικρᾶς Συνεννοήσεως πραγματοποιηθῇ τελικῶς, ἡ Ἑλλάς χάνει ἴσως τὴν Τσεχοσλοβακίαν ὡς ἀγορὰν τῶν καπνῶν τῆς ὑπὲρ τῆς Γιουγκοσλαυίας. Ἦδη ἄλλωστε ἡ εἰς Τσεχοσλοβακίαν εἰσαγωγὴ γιουγκοσλαυικῶν καπνῶν ἠὺξήθη ἐπ' ἐσχάτων σημαντικώτατα¹, ἐνῶ ἡ τῶν ἑλληνικῶν φθίνει ὀσημέραι· ἡ ἀπώλεια δὲ—θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ—θὰ ἐπεξετείνετο ἀπὸ τὴν Τσεχοσλοβακίαν καὶ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ πενταμέρου συνδυασμοῦ. Τὸ προβληθησόμενον τυχόν ἐπιχείρημα, ὅτι τὰ γιουγκοσλαυικὰ καπνά εἶναι κατωτέρας ποιότητος, μικρὰν θὰ εἶχεν ἀξίαν, διότι ἡ πρόσφατος ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐμπειρία ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ «γοῦστο» τοῦ καπνιστικοῦ κοινοῦ προσαρμόζεται κατὰ κανόνα εὐκολώτατα εἰς τὰς νέας καταστάσεις, καθιστάμενον ἐνίοτε κυριολεκτικῶς παίγνιον καὶ αὐτῶν τῶν ἰδιοτροπιῶν τῶν μονοπωλίων. Ἐὰν δὲ ὁ συνδυασμὸς ἠϋρύνετο εἰς ἑξαμερῆ διὰ τῆς εἰσδοχῆς καὶ τῆς Βουλγαρίας, τότε πλέον καὶ αὐτὴ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος θὰ ἦτο περιττή.

---

1. Ἐφέτος ὑποχρεοῦται ἡ Τσεχοσλοβακία νὰ ἀγοράσῃ τρία ἑκατομμύρια χιλιόγραμμα καπνῶν ἐκ Γιουγκοσλαυίας, ἡ ὁποία ἀυξάνει ἐφέτος τὴν ἐμφυτευτέαν ἔκτασιν κατὰ 60% τῆς καπνοπαραγωγῆς τῆς, προβλεπομένης εἰς τὰ 18.000.000 χιλιόγραμμα ἔναντι τῶν 7.000.000 διὰ τὸ 1934.

Ἐὰν ὁμως ὁ κίνδυνος οὗτος τῶν καπνῶν εἶναι ἀκόμη οὐσιαστικῶς ἀπομεμακρυσμένος, κατέστη ἤδη ὁ κίνδυνος πραγματικός διὰ τὴν ἐξαγωγήν ἄλλων ἐλληνικῶν προϊόντων κατόπιν τῆς τριμεροῦς συνεννοήσεως Ἰταλίας-Αὐστρίας-Οὐγγαρίας. Πράγματι, διὰ τῶν συμφωνιῶν τῆς 14 Μαΐου 1934 ἀπολαύει ἡ Ἰταλία εἰς τὴν αὐστριακὴν καὶ οὐγγρικὴν ἀγορὰν δασμῶν προτιμήσεως ὑπὲρ τῶν οἴνων τῆς καὶ τῶν καρπῶν τῆς, νωπῶν καὶ ξηρῶν. Τὸ ἀληθές εἶναι, ὅτι οἱ δασμοὶ προτιμήσεως ἀφοροῦν εἰς τοὺς οἴνους ἀμέσου καταναλώσεως, οἷους δὲν ἐξάγει ἡ Ἑλλάς εἰς Αὐστρίαν, ἡ ὁποία οὔτε διὰ τοὺς οἴνους προσμίξεως τοὺς ἐλληνικοὺς εἶναι πρὸς τὸ παρὸν σοβαρὰ ἀγορά· τὸ αὐτὸ ἴσχυται νὰ λεχθῆι περὶ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας ὡς ἀγορῶν τῶν ἐλληνικῶν ἐσπεριδοειδῶν, τῶν ἀμυγδάλων, λεπτοκαρῶν κτλ. Τοῦτο ὁμως δὲν σημαίνει, ὅτι αἱ ἀγοραὶ τῶν χωρῶν τούτων δὲν θὰ ἴσχυον καὶ νὰ κερδηθοῦν ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν ἐξαγωγήν εἰς τὸ μέλλον. Ἐπιπλέον ὁ ἰταλικὸς ἀνταγωνισμὸς ἐπὶ τῶν νωπῶν σταφυλῶν ἤρχισεν ἤδη νὰ γίνεταί αἰσθητὸς, ἐνῶ ἡ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας παροχὴ προτιμήσεως εἰς τοὺς οὐγγρικοὺς οἴνους προσμίξεως ἀσφαλῶς δὲν θὰ βραδύνη, ἂν δὲν ἔχη ἤδη συντελεσθῆι. Καὶ δὲν εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰμὴ εἰς τὰ πρῶτα βήματα τῆς αὐστρουγγροῖταλικῆς οἰκονομικῆς συνεννοήσεως, ἡ ὁποία, ὅσονδήποτε καὶ ἂν τὰ μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα αὐτῆς εἶναι πενιχρά, φαίνεται νὰ καθίσταται καθ' ἕκαστον σχεδὸν μῆνα στενωτέρα.

Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἀνάπτυξιν ἡ ἐνδεικνυομένη κατεύθυνσις τῆς ἐλληνικῆς ἐξωτερικῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς προβάλλει, νομίζομεν, καθαρὰ. Οἱ μερικώτεροι οἰκονομικοὶ συνδυασμοὶ ποὺ ὑπεδείχθησαν κατὰ καιροὺς ἐν Ἑλλάδι, μὲ τὰ Σοβιὲτ καὶ τὴν Τουρκίαν ἢ μὲ τὰ λοιπὰ βαλκανικὰ κράτη οὔτε εἰς τὴν οἰκονομικὴν πραγματικότητα στηρίζονται, οὔτε ἐπιχειρούμενοι τυχὸν θὰ ἠδύναντο βιοσημότητα νὰ ἐξασφαλίσουν¹. Αἱ πρὸς τὰ Σοβιὲτ ἐλληνικαὶ ἐξαγωγαὶ ἦσαν καὶ παραμένουν ἀσήμαντοι καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1933 ἐγκαινίασιν ἀπέναντί των τῆς πολιτικῆς τῶν ἀνταλλαγῶν· δὲν ἦτο ἄλλωστε δυνατόν νὰ ἔχη ἄλλως τὸ πρᾶγμα, διότι τὰ πολύτιμα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος εἶναι λόγῳ τοῦ χαρακτήρος αὐτῶν τὰ τελευταῖα διὰ τὴν προμήθειαν τῶν ὁποίων σκέπτεται τὸ Μονοπώλιον τοῦ Ἐξωτερικοῦ Ἐμπορίου μιᾶς χώ-

1. Φυσικὰ, περὶ συνεννοήσεως μὲ τὰ Σοβιὲτ, τὴν Τουρκίαν ἢ τὰ λοιπὰ βαλκανικὰ κράτη ὅσον ἀφορᾷ τὴν μετανάστευσιν, οὐδὲ συζήτησιν, νομίζομεν, ἐπιτρέπεται νὰ γίνεταί σοβαρὰ διὰ τὸ ἐγγὺς τοῦλάχιστον μέλλον.

ρας ὅπως ἡ Ρωσία, ὅφ' ἄς ἰδίως νῦν συνθήκας διαβιοῖ. Μὲ τὴν Τουρκίαν ἐπίσης, ἔχουσιν οἰκονομίαν παράλληλον μὲ τὴν ἑλληνικήν, δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ, ἀπὸ ἀπόψεως τοῦλάχιστον ἀμοιβαίας διεισδύσεως καὶ ἰδίᾳ ἑλληνικῆς ἐξαγωγῆς, προσέγγις στενωτέρα, εἰμὴ μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα· οὐδὲ τοῦτο ὅμως εἶναι—καὶ καθ' ὅσον παρέρχεται ὁ χρόνος θὰ εἶναι ὀλιγώτερον—δυνατὸν δι' οὓς λόγους ἀλλαχοῦ ἐκτενῶς ἐξεθέσαμεν¹. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀπόψεως δὲν φαίνονται πολλὰ τὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐπιτευκτὰ εἰς τὸ πλαίσιον τῆς διαβαλκανικῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας ἐν γένει². Ἐὰν ὅμως τὸ στάδιον τῆς διαβαλκανικῆς συνεργασίας δὲν εἶναι εὐρὺ ἐξ ἐπόψεως ἀμοιβαίας ἐμπορικῆς διεισδύσεως, ἡ συνεργασία αὐτὴ δύναται νὰ ἀποβῆ ἐξόχως καρποφόρος, ἐὰν ἐπιτευχθῆ συνδεδυασμένη πολιτικὴ ἐξαγωγῆς τῶν κοινῶν βαλκανικῶν προϊόντων εἰς τὰς ἐξωβαλκανικὰς ἀγοράς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὡς πρὸς τὰ καπνὰ μὲν ἡ ἤδη κατ' ἀρχὴν ἀποφασισθεῖσα τριμερῆς συνεργασία Ἑλλάδος—Βουλγαρίας—Τουρκίας, ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ δὲ πολῦτιμα κοινὰ γεωργικὰ προϊόντα ἡ συνεργασία Ἑλλάδος—Τουρκίας, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἀποβῆ ἐξόχως ἀποτελεσματικὴ. Εἰς τὸ σημεῖον δ' ἀκριβῶς τοῦτο κυρίως εἶναι διὰ τὴν Ἑλλάδα οἰκονομικῶς ἐκμεταλλεύσιμον τὸ Βαλκανικὸν Σύμφωνον, τὸ ὁποῖον ὅμως καὶ πολιτικῶς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐκμεταλλευθῶμεν εἰς τὰς οἰκονομικὰς διαπραγματεύσεις διὰ τῆς συγχρόνου συμμετοχῆς τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ Ρουμανίας τόσον εἰς τοῦτο ὅσον καὶ εἰς οἷονδήποτε μεσευρωπαϊκὸν οἰκονομικὸν συνδυασμόν. Ταύτας κυρίως τὰς δύο οἰκονομικὰς δυνατότητας περιέχει τὸ Βαλκανικὸν Σύμφωνον καθ' ἡμᾶς, ἀμφοτέρας ὅμως πολυτίμους ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐνδεικνυόμενον καὶ ἐπιβαλλόμενον, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, εὐρωπαϊκὸν προσανατολισμόν τῆς ἐξωτερικῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ προσανατολισμοῦ τούτου τυχὸν πραγματοποιουμένου θὰ ἀναλάβῃ βεβαίως καὶ ἡ συμμετέχουσα Ἑλλάς ὠρισμένας ὑποχρεώσεις. Ἀναλαμβάνοντες ὅμως δεσμεύσεις εἰς ἓνα τόσον εὐρὺν οἰκονομικὸν συνδυασμόν ἀποσποῦμεν ἐκ τῶν προτέρων ὄλους τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους οἱ ὑπέρμαχοι τῆς ἄνευ ὄρων ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους ὑποστηρίζουν, ὅτι κυοφορεῖ ἡ ἐξ αὐτῆς ἀπομάκρυνσις τῆς

1. Βλ. Ν. Χατζηβασιλείου «Ἡ Ἑλλάς ἐν τῇ διαβαλκανικῇ οἰκονομικῇ προσπάθειᾳ» εἰς «Ἐργασίαν» 6 καὶ 13 Ἰανουαρίου 1935.

2. Βλ. Ν. Χατζηβασιλείου ἐνθ. ἄνωτέρω.

Ἑλλάδος. Διότι, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ ἄνευ ὄρων ρήτρα ΜΕΚ δὲν εἶχεν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς καταρρακωθῆ καὶ ἐπρόκειτο, εἰς τὴν ἀνωτέρω διαγραφείσαν περίπτωσιν, τὸ πρῶτον ἢ Ἑλλάς νὰ ἀποστή αὐτῆς καὶ πάλιν ὄχι μόνον ζημίαν δὲν θὰ εἶχε νὰ ὑποστῆ, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ ὠφέλειαν νὰ ἀποκομίση· ὠφέλειαν θ' ἀπεκόμιζε, διότι θὰ συνέσφιγγε τοὺς δεσμούς τῆς τοὺς οἰκονομικοὺς μὲ τὴν μεγάλην ἐκείνην γεωγραφικὴν περιοχὴν, μὲ τὴν ὁποίαν διεξάγεται τὸ ἐξωτερικόν τῆς ἐμπορίου κατὰ τὰ τέσσαρα περίπου πέμπτα¹ ζημίαν δὲ δὲν θὰ ὑφίστατο, διότι τὸ συνοψίζον ὅλα τὰ λοιπὰ ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔχει ἀπόλυτον συμφέρον νὰ λαμβάνη μᾶλλον παρὰ τῶν ἄλλων τὴν ἄνευ ὄρων ρήτραν ΜΕΚ ἢ νὰ τὴν δίδῃ, (ἀλλὰ διότι ἀκριβῶς τῆς εἶναι ἀπαραίτητον νὰ τὴν λαμβάνῃ διὰ τοῦτο εἶναι ὑποχρεωμένη καὶ νὰ τὴν δίδῃ), καταρρέει ἐξ αὐτῆς τῆς εὐρύτητος τοῦ συνδυασμοῦ: πρῶτον, διότι αἱ χῶραι ἀπὸ τὰς ὁποίας θεωρεῖται ἀπαραίτητον νὰ τὴν λαμβάνωμεν (λ. χ. Γερμανία) θὰ εἶναι ἐντὸς τοῦ συνδυασμοῦ καὶ δεύτερον, διότι καὶ αἱ χῶραι (Βουλγαρία, Τουρκία), τῶν ὁποίων ἐν περιπτώσει ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῆς ρήτρας θὰ ἐφοβούμεθα, λόγῳ ἀντιποίνων, τὸν συναγωνισμόν εἰς τὰς κυρίως ἐνδιαφερούσας ἡμᾶς ἀγοράς (λ. χ. Γερμανία) θὰ ἦσαν καὶ αὐταὶ ἐντὸς τοῦ συνδυασμοῦ. Ἀλλὰ τότε θὰ ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς ρήτρας ΜΕΚ περιορισμένης εἰς τὸ εὐρωπαϊκόν πλαίσιον μὲ τὴν διαφορὰν ἴσως ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς δὲν θὰ ἦτο πάντοτε ποσοτικῶς τρόπον τινὰ ὁμοιόμορφος, ἀλλὰ θὰ ἐποίκιλλε κατὰ τὰς συνθήκας τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων μεταξὺ κρατῶν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς περιοχῆς. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἀπὸ μίαν σχεδὸν χώραν μόνον δύνανται νὰ προέλθουν κίνδυνοι ἀντιποίνων: τὰς Ἑνωμένης Πολιτείας. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα, νομίζομεν, λύει ὄχι τόσοσὺν ἡ σύγκρισις τοῦ μικροῦ ποσοστοῦ τοῦ μετ' αὐτῶν ἐμπορίου ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Εὐρώπην ὅσον ἢ ἀπόφασις τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως νὰ στηρίξη οὕτως ἢ ἄλλως τὴν ἐμπορικὴν αὐτῆς πολιτικὴν εἰς τὴν «ἀρχὴν τῆς ἀμοιβαιότητος»¹, ἢ ὁποία ἐπιβάλλει καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτῆς συναλλασσομένους τὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις.

Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐνὸς εὐρωπαϊκοῦ προσανατολισμοῦ τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος κατελήξαμεν ἐξετάσαντες τὴν ἀπέναντι τῶν συντελουμένων ἢ ἐπικειμένων διεθνῶν οἰκονο-

1. Ἐν τούτοις συνῆψαν αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος ἔτους ἐμπορικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Βραζιλίας, στηριζομένην εἰς τὴν ἄνευ ὄρων ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους.

μικῶν ζυμώσεων θέσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικοῦ ἔμπορίου. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο νομίζομεν ἀσφαλές, ἐφ' ὅσον τὰ κονδύλια τῶν ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν εἶναι τὰ σπουδαιότερα τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ σκέλους τοῦ ἑλληνικοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν, ἐνῶ τῶν περισσοτέρων ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἐνεργητικὰ κονδύλια βλέπομεν ὁσημέραι περιοριζομένην τὴν σπουδαιότητα, δι' ὃ καί, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἡν νῦν ἀκολουθοῦμεν ἐμπορικῆς πολιτικῆς, ὅλον ἐν ὀλιγώτερον στηριζόμεθα ἐπ' αὐτῶν. Ἐν τούτοις τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν δικαιολογεῖ καμμίαν ἀποκλειστικότητα σκέψεως: ἡ γενικὴ ἐξωτερικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι ἀπόλυτος, μονόπλευρος, δύσκαμπος· ἐὰν τὰ στενῶς ἐμπορικὰ τῆς συμφέροντα θὰ ἀπαιτήσουν ἴσως ἐκ μέρους τῆς στάσιν σαφῆ ἐνώπιον τῶν νέων καταστάσεων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἄλλα συμφέροντα, εὐρύτερα, πηγάζοντα ἀπὸ τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς ἐν μέσῳ τῆς διεθοῦς κοινωνίας θέσεως τῆς Ἑλλάδος ὡς οἰκονομίας καὶ ὡς ἔθνος, τῆς ἐπιβάλλουν μίαν πολιτικὴν «ἐμπειρικὴν», ἐλευθέραν κάθε προκαταλήψεως, προσεκτικὴν εἰς κάθε διεθνή ζύμωσιν καὶ εὐπροσάρμοστον εἰς κάθε μεταβολὴν τῆς παγκοσμίου καταστάσεως. Διὰ τοῦτο ἐπανερχόμεθα καὶ πάλιν εἰς τὸν παραλληλισμὸν τῆς θέσεώς μας πρὸς τὴν τῆς Μεγάλης Βρετανίας· βεβαίως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡ ἔκτασις οὔτε ἡ ἔντασις τῆς ἀντιθέσεως τῶν τάσεων τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν, ποὺ ὑπάρχει ἐκεῖ· εὐρισκομένη ὅμως καὶ ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν ἄλλην ἐσχατιὰν τῆς Εὐρώπης, ριπτάζεται καὶ αὐτὴ μεταξὺ τάσεων καὶ δυνάμεων ἀντιθέτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκάστοτε συνδιαλλαγὴ καὶ ἐπωφελεστέρα ἰσορροπήσις εἶναι δι' αὐτὴν μίαν ἐντελῶς ζωτικὴν ἀνάγκη. Εἰς ἐκείνους λοιπόν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ ἄσκησις τῆς πολιτικῆς αὐτῆς, τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ τῆς ἰσορροπίας εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν κόσμον, ἀπόκειται μὲ εὐφυΐαν, μὲ σύνεσιν, μὲ εὐστροφίαν, νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν εὐημερίαν, ὅπως καὶ τὴν εἰρήνην.

Ν. Ι. Χατζηβασιλείου

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑΙ

I. ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΩΝ

(εις εκατομμύρια)

		Γερμανία		Βουλγαρία	Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι	Γαλλία	Ἰταλία	Ρουμανία	Μεγάλη Βρετανία	Γιουγκοσλαβία
		Μάρκα		Λέβα	Δολλάρ	Φράγ.	Λιρέτ.	Λέι	Λίραι	Δηνάρ.
1933	XI	3.542	381	2.854	5.742	80.368	13.112	20.671	370.2	4.257
	XII	3.645	392	2.984	5.806	82.613	13.243	21.219	392.0	4.327
1934	I	3.458	372	2.571	5.289	79.474	13.068	20.834	366.7	4.212
	II	3.494	358	2.400	5.354	81.024	12.708	20.815	367.4	4.233
	III	3.675	356	2.603	5.395	82.833	12.953	21.479	378.8	4.232
	IV	3.640	356	2.534	5.368	81.502	12.987	21.258	373.7	4.169
	V	3.635	355	2.574	5.357	79.992	12.889	21.021	378.1	4.119
	VI	3.777	345	2.605	5.374	82.058	12.887	20.960	381.7	4.142
	VII	3.768	325	2.509	5.317	80.809	13.330	20.809	383.9	4.170
	VIII	3.824	311	2.658	5.396	81.732	13.194	21.463	379.3	4.233
	IX	3.919	299	2.859	5.456	81.479	13.455	21.666	377.0	4.298
	X	3.823	285	2.633	5.453	79.467	13.251	21.650	378.4	4.380
	XI	3.810	292	2.449	5.549	81.879	13.162	21.579	379.7	4.307
	XII	3.901	385	2.449	5.536	83.412	13.145	22.307	405.2	4.384
1935	I	3.660	394	2.226	5.581	81.686	12.787	21.617	374.9	4.288
	II	3.617	—	—	5.467	81.917	—	—	377.4	4.322

II. ΚΑΛΥΜΜΑ ΕΙΣ ΧΡΥΣΟΝ ΚΑΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ

(εις εκατομμύρια)

	Γερμαν.		Βουλγ.		Ἑν. πολ.	Γαλλία			Ἰταλία			Ρουμανία			Μεγ. Βρ.	Γιουγκοσλ.		
	Χρυσός	Ἀπαιτ. ἔξ.	Χρυσός	Ἀπαιτ. ἔξ.	Χρυσός	Χρυσός	Ἀπαιτήσεις ἔξωτερικῆς		Χρυσός	Ἀπαιτήσεις ἔξωτερικῆς		Χρυσός	Ἀπαιτήσεις ἔξωτερικῆς		Χρυσός	Χρυσός	Ἀπαιτ. ἔξ.	
	Μάρκα	Λέβα	Δολ.	Δολ.	Φράγκα	Λιρέτται	Λέι	Λίρ.	Δηνάρ.									
1933	X	396	18	1.522	132	4.323	81.032	1.285	1.302	7.057	1.773	306	6.583	3.222	365	191.8	1.795	115
	XI	405	3	1.522	—	4.323	77.822	38	1.213	7.082	1.773	310	6.625	3.222	504	191.8	1.795	107
	XII	386	9	1.545	—	4.323	77.098	16	1.143	7.092	1.773	305	6.673	3.222	251	191.7	1.795	111
1934	I	376	7	1.546	73	4.036	77.055	16	1.114	7.099	1.773	274	6.718	3.222	160	191.8	1.795	80
	II	334	7	1.547	15	4.393	73.971	15	1.056	7.105	1.773	83	6.751	3.222	146	192.0	1.765	81
	III	237	8	1.547	26	4.545	74.613	12	1.056	6.874	1.773	44	8.358	1.642	144	192.2	1.765	74
	IV	205	7	1.547	9	4.581	75.756	14	1.052	6.840	1.773	40	8.392	1.642	210	192.1	1.762	100
	V	130	6	1.547	(18)	4.594	77.466	14	1.080	6.667	1.773	35	8.415	1.642	143	192.1	1.766	102
	VI	70	7	1.547	(39)	4.640	79.548	15	1.142	6.468	1.773	34	8.455	1.642	98	192.1	1.781	82
	VII	75	3	1.547	(45)	4.684	80.252	15	1.141	6.362	1.773	37	8.476	1.642	22	192.2	1.792	104
	VIII	75	4	1.547	(37)	4.712	82.037	13	1.069	6.343	1.773	37	8.514	1.642	130	192.3	1.813	98
	IX	75	4	1.547	(45)	4.712	82.281	10	952	6.213	1.773	27	8.537	1.642	106	192.5	1.827	117
	X	83	4	1.547	(63)	4.726	82.476	10	921	6.071	1.773	28	8.566	1.642	83	192.7	1.807	169
	XI	79	4	1.547	(53)	4.803	82.097	9	951	5.840	1.773	26	8.594	1.642	87	192.7	1.822	161
	XII	79	5	1.547	-48	4.866	82.124	11	952	5.811	1.773	72	8.608	1.642	91	192.8	1.785	121
1935	I	80	5	1.547	-65	4.955	82.014	10	952	5.822	1.773	82	8.704	1.642	91	193.1	1.251	33
	II	80	5	—	—	5.036	82.040	10	951	—	—	—	—	—	—	193.1	1.260	29

ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΝΕΡ
ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ
κατὰ τὸ τετράμηνον

ΕΝΕΡ

		31 Δ/βρίου 1933	31 Δεκεμβρίου 1934
1.	Χρυσὸς καὶ ἔξωτ. συνάλλαγμα	4.018.471.735.—	4.104.890.497.—
2.	Δάνεια Δημοσίου εἰς χρυσὸν	640.507.241.—	638.542.386.—
3.	Ἔτερον ἔξωτερ. συνάλλαγμα	2.007.649.—	585.333.—
4.	Κερματικά ἑλλην. νομίσματα	195.367.007.—	191.849.302.—
5.	Συνάλ. καὶ γραμμάτια ἔσωτ.	186.965.607.—	245.405.548.—
6.	Πιστώσεις	3.131.694.141.—	2.327.183.618.—
7.	Χρέος τοῦ Δημοσίου	2.714.111.162.—	2.714.111.162.—
8.	Ἐπενδύσεις	371.199.383.—	282.420.850.—
9.	Κτίρια Τραπεζῆς καὶ ἐγκατασ.	141.453.608.—	154.438.964.—
10.	Ἔτερα στοιχεῖα ἐνεργητικοῦ	676.282.716.—	999.214.925.—

ΠΑΘΗ

11.	Κεφάλαιον καταβεβλημένον	400.000.000.—	400.000.000.—
12.	Ἀποθεματικά	66.724.549.—	71.126.607.—
13.	Τμῆμα τακτικοῦ ἀποθεματικοῦ εἰς ἀντίκρυσμα ἀποσβεννυμένου μέρους τῆς ἐκ λίρ. Ἀγγλ. ζημίας (N. 5305)	30.000.000.—	30.000.000.—
14.	Τραπ. γραμμ. ἐν κυκλοφορίᾳ	5.448.848.600.—	5.686.350.100.—
15.	Ἔτεροι ὑποχρ. ὄψεως εἰς δρ.	5.423.756.865.—	4.165.414.310.—
16.	Καταθ. εἰς δρ. ὑπὸ προθεσμίαν	—	—
17.	Ἐπὶ ὑποχρ. εἰς ἔξωτ. συνάλλαγμα	66.275.895.—	92.906.995.—
18.	Ἔτεροι ὑποχρεώσεις	642.454.343.—	1.212.844.757.—

ΓΗΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δεκεμβρίου 1934 — Μαρτίου 1935

ΓΗΤΙΚΟΝ

31 Ιανουαρίου 1935	28 Φ/ρίου 1935	31 Μαρτίου 1935	Διαφορά μεταξύ Δ/βρίου 1933 και Μαρτίου 1935+ή—
3.967.038.123.—	3.935.354.486.—	3.785.919.482.—	— 232.552.253.—
593.489.886.—	547.728.918.—	552.389.967.—	— 88.117.274.—
521.472.—	575.143.—	590.717.—	— 1.416.932.—
186.867.923.—	185.439.190.—	186.529.541.—	— 8.837.466.—
242.309.532.—	245.165.246.—	242.209.765.—	+ 55.244.158.—
2.135.940.976.—	1.657.650.085.—	2.324.650.312.—	— 807.043.829.—
2.714.111.162.—	2.714.111.162.—	2.714.111.162.—	—
284.086.223.—	268.900.059.—	273.518.084.—	— 97.681.299.—
154.592.444.—	154.811.927.—	154.993.502.—	+ 13.539.894.—
956.559.917.—	935.454.281.—	958.851.690.—	+ 282.568.974.—

ΤΙΚΟΝ

400.000.000.—	400.000.000.—	400.000.000.—	—
71.126.607.—	71.126.607.—	71.126.607.—	+ 4.402.058.—
30.000.000.—	30.000.000.—	30.000.000.—	—
5.267.789.850.—	5.220.856.350.—	5.541.097.700.—	+ 92.249.100.—
4.093.962.435.—	3.651.964.869.—	3.770.099.967.—	— 1.653.656.898.—
—	—	—	—
81.288.486.—	95.697.048.—	170.009.547.—	+ 103.733.652.—
1.291.350.284.—	1.175.545.624.—	1.211.430.403.—	+ 568.976.060.—

ΤΙΜΑΡΙΘΜΟΣ ΧΟΝΔΡΙΚΗΣ ΠΩΛΗΣΕΩΣ

	°Ηνωμέν. Πολιτεΐαι	Γαλλία	°Ιταλία	Μεγάλη Βρεττανία	Γερμανία	Γιουγκο- σλαυία 1	Βουλ- γαρία 2	°Ελλάς
1913	100.0	100	100	100.0	100.0	— —	— —	100
1928	138.5	645	462	140.3	140.0	106.2	3.237	—
1929	136.5	627	446	136.5	137.2	100.6	3.447	1.811
1930	123.8	554	383	119.5	124.6	86.6	2.788	1.646
1931	104.6	502	328	104.2	110.9	72.9	2.332	1.471
1932	92.8	427	304	101.6	96.5	65.2	2.071	1.766
1933	94.5	398	280	100.9	93.3	64.4	1.821	1.997
1933 X	102.0	397	274	102.6	95.7	61.5	1.798	1.963
XI	101.9	403	273	102.8	96.3	63.1	1.830	1.957
XII	101.4	407	275	102.8	96.2	62.3	1.793	1.963
1934 I	103.4	405	281	104.6	96.3	62.9	1.742	1.975
II	105.4	400	277	105.3	96.2	63.6	1.844	1.970
III	105.6	394	278	103.8	95.9	63.3	1.818	1.945
IV	105.0	387	279	102.8	95.8	63.0	1.816	1.936
V	105.6	381	273	102.4	96.2	64.1	1.858	1.928
VI	106.9	379	271	103.6	97.2	65.6	1.853	1.936
VII	106.4	374	271	103.4	98.9	62.8	1.891	1.956
VIII	109.5	371	274	105.5	100.1	61.1	1.937	1.984
IX	111.2	365	277	105.2	100.4	63.2	1.931	2.001
X	109.6	357	278	104.1	101.0	63.6	1.951	2.005
XI	109.6	356	278	104.1	101.2	62.7	1.910	1.994
XII	110.2	344	277	104.4	101.0	62,3	1.882	1.994
1935 I	112.9	349	276	—	101.1	64.4	—	1.996
II	—	349	—	—	100.9	—	—	—

1. Βάσις 100 τὸ 1926.

2. Βάσις 100 τὸ 1914.

ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΠΡΟΕΞΟΦΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΚΟΣ

	Γερμα- νία	Βουλ- γαρία	°Ην.Πο- λιτεΐαι	Γαλλία	°Ιταλία	Ρουμανία	Μεγάλη Βρετταν.	Γιουγκο- σλαυία	°Ελλάς
1934 I	4	7	2	2.5	3	6	2	7.5	7
II	4	7	1.5	3	3	6	2	7	7
III	4	7	1.5	3	3	6	2	7	7
IV	4	7	1.5	3	3	6	2	7	7
V	4	7	1.5	2.5	3	6	2	7	7
VI	4	7	1.5	2.5	3	6	2	7	7
VII	4	7	1.5	2.5	3	6	2	6.5	7
VIII	4	7	1.5	2.5	3	6	2	6.5	7
IX	4	7	1.5	2.5	3	6	2	6.5	7
X	4	7	1.5	2.5	3	6	2	6.5	7
XI	4	7	1.5	2.5	4	6	2	6.5	7
XII	4	7	1.5	2.5	4	4.5	2	6.5	7
1935 I	4	7	1.5	2.5	4	4.5	2	6.5	7
II	4	7	1.5	2.5	4	4.5	2	5	7
8/III	4	7	1.5	2.5	4	4.5	2	5	7

ΑΝΔΡΕΑΣ Μ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

Ἡ «*Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῆς καὶ Δημοσίας Οἰκονομικῆς*» μετὰ βαθυτάτης λύπης ἀναγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ ΑΝΔΡ. Μ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ. Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη καὶ ἰδιαίτερος ἡ Δημοσία Οἰκονομικὴ χάνει ἓνα τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων της. Ὁ θάνατός του ἀφήνει κενὸν δυσαναπλήρωτον.

Ἐκτιμῶντες τὴν πολυμερῆ καὶ φωτεινὴν δρᾶσιν τοῦ σοφοῦ Διδασκάλου, ἀφιερώνομεν ἐν τῶν προσεχῶν τευχῶν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ πολυσχιδοῦς καὶ ἐκτεταμένου ἔργου του. Εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο παρεκλήθησαν ὅπως συνεργασθοῦν, ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, καὶ ξένοι διεθνοῦς φήμης οἰκονομολόγοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἐκλιπὼν καθηγητὴς Ἀνδρεάδης κατεῖχεν ἐξόχως τιμητικὴν θέσιν.
